

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

THE WORLD EXPERIENCE IN IMPLEMENTATION THE PROGRAMS OF RESOURCE SAVING

Кукса І.М.

кандидат економічних наук,
завідувач кафедри фінансів і економічної кібернетики,
Луганський національний аграрний університет (м. Харків)

Сударкіна Л.Ю.

аспірант,
Луганський національний аграрний університет (м. Харків)

У статті представлено дослідження принципів основ розроблення та впровадження проектів ресурсозбереження в різних країнах світу. Визначено основні шляхи вирішення проблем раціонального ресурсоспоживання у практиці України. Визначені ключові завдання оптимального фінансування проектів та розподілу ініціативи на різних рівнях управління.

Ключові слова: ресурсозбереження, енергозбереження, ресурсоспоживання, програми, стратегія, фінансування, рівні управління.

В статье представлено исследование принципиальных основ разработки и внедрения проектов ресурсосбережения в различных странах мира. Определены основные пути решения проблем рационального ресурсопотребления в практике Украины. Определены ключевые задачи оптимального финансирования проектов и распределения инициативы на различных уровнях управления.

Ключевые слова: ресурсосбережение, энергосбережение, ресурсопотребление, программы, стратегия, финансирование, уровни управления.

The study of the basic principles of development and implementation of resource-conservation projects in various countries of the world are presented in the article. Identified main ways of solving the problems of rational resource use in the practice of Ukraine. The key problems of optimal financing of projects and distribution initiatives for the various levels of government are identified.

Keywords: resource saving, energy saving, resource consumption, programs, strategy, financing, levels of management.

Постановка проблеми. Значний досвід забезпечення ефективного ресурсоспоживання та реалізації програм ресурсозбереження мають зарубіжні країни, тому для визначення шляхів підвищення ефективності використання ресурсів у регіонах України є важливим вивчення цього досвіду, адже проблема занадто високого рівня ресурсоспоживання, неефективного використання ресурсів і забруднення навколишнього середовища викликає необхідність пошуку шляхів зменшення витрат усіх видів ресурсів та їх відтворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід розвинених країн свідчить, що програмно-цільовий метод управління ресурсозбереженням є найбільш ефективним. Він широко використовується в США, Канаді, Великобританії, Німеччині, Франції, Південній Кореї та інших країнах, де щорічно реалізуються

цільові державні та, зокрема, бюджетні програми ресурсозбереження. При цьому у розвинених країнах світу дотримуються таких принципів ресурсозбереження, як:

- удосконалення структури споживаних ресурсів шляхом зменшення частки експорту сировинних ресурсів, збільшення частки екологічно чистих і ефективних видів ресурсів;
- підвищення коефіцієнтів корисної дії під час добування з надр корисних копалин;
- збільшення частки ресурсозберігаючих технологій;
- аналіз використання ресурсів на кожній стадії життєвого циклу об'єктів;
- розвиток методів аналізу, прогнозування, оптимізації та стимулювання поліпшення використання ресурсів;
- застосування під час розроблення проблем ресурсозбереження ефективного управління.

Стратегія ресурсозбереження розробляється, як правило, на тривалу перспективу. Наприклад, у США діє програма ресурсозбереження, розрахована на 40 років. Вона реалізується на основі розглянутих вище принципів [1, с. 66–67]. Також у США починаючи з 1974 р. було прийнято низку законодавчих актів у галузі енергетики на федеральному рівні, в яких встановлювалися податкові пільги, спрямовані на забезпечення ефективності енергоспоживання у всіх сферах.

Взагалі у США реалізується концепція програмно-цільового методу, яка містить такі документи, як стратегічний план на 5 років; план роботи на рік; звіт про виконання плану роботи на рік.

Стратегічний план коригується кожні три роки. Він має містити головну ціль діяльності міністерства, головні стратегічні цілі на довгостроковий період, а також опис того, яким чином і за допомогою яких ресурсів міністерство планує досягти вказаних суспільних цілей. Такий план містить співвідношення довгострокових і короткострокових цілей і цільові значення ефективності для суспільства програм на запланований період.

У процесі складання стратегічних планів міністерства мають проводити консультації із законодавцями, рішення яких формують державну політику, представниками громадськості, які виражають інтереси споживачів державних послуг, іншими зацікавленими сторонами.

План роботи на рік містить цільові показники обсягу запланованої роботи, соціальної та економічної ефективності кожного виду програмної діяльності, зафіксованої в бюджеті міністерства. Головне призначення річного плану полягає в тому, щоб пов'язати стратегічні цілі міністерства з повсякденною діяльністю його співробітників. Коли міністерство вважає неможливим виділити декілька цілей для своєї програми, воно може вибрати одну, акцентуючи увагу на її якості. Крім того, під час планування міністерства отримали право групувати види програмної діяльності на свій розсуд.

Щорічний звіт про результати діяльності має містити порівняння досягнутих показників суспільної ефективності із запланованими. Якщо фактичні показники не відповідають запланованим і заявленим цілям не досягнуто, міністерства мають пояснити причини і розробити графік заходів, виконання яких дасть змогу вийти на заплановані показники. У цей документ мають бути включені основні висновки щодо оцінки результатів виконання програм за звітний період.

Світовий досвід розроблення і реалізації програм з ефективного ресурсовикористання у своєму арсеналі має велику різноманітність механізмів і економічних методів забезпечення ефективності споживання ресурсів у всіх сферах економічної діяльності.

Для Японії характерні законодавчі акти і програми енергозбереження, які передбачають жорсткіші нормативи енергоспоживання для енергетичного устаткування і граничні тепловтрати житлових і виробничих будівель.

Польща досить давно упроваджує енергозберігаючі технології. У значних обсягах використовується енергія, отримана за рахунок альтернативних джерел, і її частка постійно зростає.

У Німеччині в 2004 р. прийнятий «Акт про поновлювану енергетику», відповідно до якого енергозабезпечуючі компанії зобов'язані купувати електроенергію, вироблену з поновлюваних джерел енергії, за встановленими тарифами.

Швеція сьогодні є першою у світі країною, економіка якої майже повністю не використовує нафту. У кінці 2005 р. уряд Швеції встановив 15-річний термін для переходу на поновлювану енергетику, а саме використання біопалива місцевого походження без подальшого розвитку атомної енергетики.

Таким чином, основними шляхами вирішення проблем раціонального ресурсоспоживання можна визнати розвиток методів аналізу, прогнозування, оптимізації і стимулювання поліпшення використання ресурсів; розроблення регіональних схем ефективного використання ресурсів залежно від природних, економічних і соціальних особливостей території; створення регіональних незалежних центрів аудиту та моніторингу, запобігання забрудненню навколишнього середовища на основі використання сучасних технологій.

Тенденції останнього часу вказують на те, що в країнах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії державний сектор, як і раніше, залишається основним джерелом фінансування в галузі охорони навколишнього середовища та контролю за забрудненням, унаслідок чого необхідно і далі намагатися підвищувати ефективність програм державних природоохоронних витрат. Це сприятиме залученню додаткових інвестицій у природоохоронну діяльність із приватного сектора і міжнародних джерел.

Проте основною проблемою дослідження залишається розроблення дієвого економічного механізму ресурсозбереження, стимулювання процесу інвестування в ресурсозберігаючі технології та запровадження енергоефективних і енергоощадних програм, створення їх надійного фінансового забезпечення.

Таким чином, об'єктивно необхідним і невідкладним стає вирішення проблеми посилення ресурсозбереження в українській економіці, вона має вирішуватися комплексно на всіх рівнях господарювання.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) є об'єднанням, в якому уряди 30 демократичних країн із ринковою економікою спільно працюють над вирішенням економічних, соціальних і екологічних проблем, що виникають в умовах глобалізації, а також вивчають

можливості, які вона надає. ОЕСР являє собою форум, у межах якого уряди можуть обмінюватися досвідом, вирішувати загальні проблеми, поширювати і переймати передову практику та координувати свою внутрішню і зовнішню політику. Сьогодні в ОЕСР входять такі країни, як Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Корея, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, США, Туреччина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція та Японія [2].

У цій організації існує спеціальна робоча група з реалізації Програми дій з охорони навколишнього середовища для країн Центральної та Східної Європи (СРГ ПДООС), яка була утворена в 1993 р. на Конференції міністрів «Довкілля для Європи», що відбулася в Люцерні (Швейцарія). З моменту свого створення в 1993 р. СРГ ПДООС приділяє велику увагу питанням управління природоохоронними витратами в країнах із перехідною економікою. Важливим результатом цієї роботи стала публікація документа, названого «Зразки кращої практики управління державними природоохоронними витратами». Природоохоронні міністерства та організації, які виконують програми державних природоохоронних витрат, можуть використовувати «Зразки кращої практики» як структурну основу для такого управління природоохоронними витратами, яке б відповідало основним принципам належного управління державними фінансами.

«Золоте правило» «Зразків кращої практики управління державними природоохоронними витратами» свідчить, що уряд повинен підтримувати тільки ті інвестиційні проекти, які є економічно доцільними, але фінансово нежиттєздатними [3].

Рівень державної допомоги (або, як визначають в ЄС, її інтенсивність) має найважливіше значення і вимагає особливої уваги. Під час виділення державної допомоги урядам слід виходити з того, що субсидії не повинні спричинити перекошенню конкуренції в цьому секторі. Навпаки, державна допомога повинна стимулювати реструктуризацію та інновації, тобто підтримувати інвестиції, що ведуть до підвищення екологічної ефективності підприємств і галузей.

Основна мета, яку переслідують програми державної допомоги, полягає у створенні для органів місцевого самоврядування та підприємств стимулів до розвитку природоохоронних інвестицій за рахунок власних ресурсів. Тому рівень державної допомоги повинен бути таким, щоб вона не стільки заміняла, скільки доповнювала фінансування, яке здійснюється самим одержувачем допомоги, а агентства, що виконують програми державних природоохоронних витрат, потрібно розглядати як останню інстанцію, яка допомагає закрити дефіцит фінансування щодо пріоритетних природоохоронних

проектів (принцип додатковості). Отже, субсидії повинні бути мінімальними. Цей мінімальний рівень можна визначити як такий, що дає змогу зробити природоохоронні проекти економічно життєздатними.

Програма державних витрат в ЄС – це механізм розподілу субсидій за пріоритетними напрямками. На практиці програми виконуються через конкретні проекти. Отже, процес розроблення програми включає визначення правил, відповідно до яких буде виконуватися програма. Насамперед це стосується процедур і вимог, пов'язаних з оцінкою, відбором та фінансуванням окремих проектів, за допомогою яких будуть досягатися заявлені цілі програми.

Програма, прийнята з метою реалізації екологічної політики, визначає пріоритетні завдання, заходи, на основі яких будуть вирішуватися ці завдання, а також відповідні цим завданням інструменти та ресурси, потрібні для застосування зазначених інструментів.

Ці завдання можуть вирішуватися як за допомогою субсидій, так і без них. З цієї позиції програма реалізації може бути розділена на дві частини – та, що вимагає державних витрат, і та, що не вимагає. Там, де субсидії не потрібні, мається на увазі використання звичайних інструментів природоохоронної політики – нормативів, податків і зборів, дозволів та інших механізмів регулювання.

У широкому сенсі, процес розроблення програми включає дві категорії рішень:

- рішення, на основі яких визначаються елементи програми витрат, включаючи правила і процедури;

- рішення, які стосуються формування доходів агентства та руху грошових засобів (річна інвестиційна програма).

Таким чином, природоохоронні інвестиційні програми мають являти собою «реалізаційний» компонент загальної фінансової стратегії, розробленої на підтримку цілей сталого розвитку.

Міжнародна практика Світового банку щодо впровадження програм енергоефективності може бути застосована в країнах із низьким та середнім рівнем доходу. Україна може отримати аналітичні та консультативні послуги щодо забезпечення екологічно сталого розвитку енергетики на основі поєднання різних типів фінансового забезпечення.

Також адаптованими та впровадженими можуть бути пільгові програми фінансування (Китай), кредити на лояльних умовах (Німеччина, Індія), діяльність Фондів підвищення енергоефективності, які забезпечують фінансування проектів із підвищення енергоефективності громадським клієнтам, із поверненням коштів від заощадженої енергії (Вірменія, Болгарія), громадські кредити на лояльних умовах у комерційних установах для перекредитування муніципалітетами проектів із підвищення енергоефективності (Польща, Сербія, Туреччина),

постачальницькі кредити, комерційні позики, що здійснюються через енергосервісні компанії (Канада, Чехія, Японія).

Висновки. Таким чином, основними орієнтирами для використання в Україні з огляду на стан економіки є задіяння фінансового інструментарію для стимулювання ресурсозбере-

ження на макро- та мікрорівнях, розширення джерел фінансового забезпечення державних програм ресурсозбереження, удосконалення планування, зокрема, відповідальне ставлення до формулювання цілей державних програм ресурсозбереження та досягнення їх результативності та ефективності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дерев'янку М.М. Досвід деяких країн щодо фінансування природоохоронної діяльності / М.М. Дерев'янку // Вісник Дніпропетровського університету. – 2008. – № 10. – С. 22–26.
2. OECD Development Cooperation Directorate (DAC), Glossary [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.oecd.org/dac/2754804.pdf>
3. Organisation for Economic Cooperation and Development Handbook for Appraisal of Environmental Projects Financed from Public Funds / Organisation for economic cooperation and development // Environmental Finance. – 2007. – 178 p.
4. Дацій Н. Організація системи ресурсозбереження в умовах ринкових перетворення / Н. Дацій // Схід. – 2009. – № 2(52). – С. 36–38.